

**ÇEVRE BİLİNCİ KONUSUNDA SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN
ÖNEMİ*****THE IMPORTANCE OF NON GOVERNMENTAL
ORGANIZATIONS (NGOs) ABOUT THE ENVIRONMENTAL
CONSCIOUSNESS**

*Mustafa TALAS***

Özet:

İnsanlığın varoluşunun başlangıcından beri insan ve çevre etkileşimi söz konusu olagelmıştır. İnsanlar, hem çevreden etkilenmiş hem de çevreyi etkilemişlerdir. İnsanın çevreyle ve insanlar ile ilişkisi neticesinde adına sosyal çevre denilen gerçeklik ortaya çıkmıştır.

İnsanların dünya gerçeklikleriyle tek başına baş edebilme şansının olmadığı kesindir. İşte insanların tek başına üstesinden gelinemeyecek sorunları örgütlenerek halletmeleri bu sebeple olmaktadır. Bu örgütlenmeler günümüz dünyasında toplumlara sürükleyen sivil örgütlenmelerdir.

Adına Sivil Toplum Kuruluşları (STK) da denilen sivil örgütlenmeler çevre bilincinin yerleşmesi konusunda önemli roller üstlenmektedirler. Bu rollerin gereğini işlevsel bir biçimde yerine getirmek ile işlevsiz veya bozuk fonksiyonlu olan örneklerinin de bulunması tamamen sivil yapıların çalışma politikaları ve yaklaşım tarzlarına bağlıdır. Günümüz dünyasının önemli gerçekliklerinden olan sivil toplum örgütlerinin önemi bu makalede teorik analiz yöntemiyle tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, sosyal çevre, sivil toplum, sivil toplum kuruluşları, STK ve çevre.

Abstract:

There are interactions between people and environment beginning of the humanity. Humans are not only impressed to the environment but also they affect it. Social environment emerge to this interaction.

People can not accomplish everything alone because they need to cooperate another people about some subject. For that reason people have to organise with the other people. This organization is civil societies or non governmental organizations.

* Bu makale 5-7 Mayıs 2010 tarihinde Aksaray'da düzenlenen Ekoloji 2010 Sempozyumu'nda poster bildirisi olarak sunulan metnin genişletilmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü – Niğde mtalas44@hotmail.com

Non governmental organizations are important about environmental consciousness because they have got a lot of roles of the solution of the varieties social problems. In this article, we want tu argue the role of civil socity organizations about social environmental problems.

Key words: Environment, social environment, civil society, non governmental organizations (NGOs), NGOs and environment.

Giriş: Amaç, Kapsam, Sınırlılıklar, Materyal ve Metod

Bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sivil toplumun kavramsal olarak analizi yapılacaktır. Sosyolojik terminoloji açısından sivil toplumun ne anlama geldiği ve bu hususla ilgili olarak önde gelen bilim insanlarının genel çerçeveli yaklaşımları değerlendirmeye tabi tutulacaktır. İkinci bölümde sivil toplum kuruluşlarının analizi yapılacaktır. Üçüncü bölümde ise çevre bilincinin oluşumunda sivil toplum kuruluşlarının rolü izah edilecektir.

Çalışma ile çağdaş dünyanın önemli gerçeklikleri olan sivil toplum ile sivil toplum bilincinin sosyal meselelerin çözümü konusunda üstlendikleri roller hakkında bilgiler verilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma genel teorik çerçevenin izahı ile sınırlandırılmakta olup metod olarak kuramsal analiz yolu benimsenmiştir.

Bu açıklamalardan sonra çalışmanın birinci bölümüne başlangıç yapılabilir.

1. Sivil Toplum Kavramı

Çağdaş sosyoloji literatürünün ilgi odağı olan kavramlardan birisi de sivil toplumdur. Küreselleşme süreci ile birlikte güçlenen demokratik eğilimlerin dayanak noktasını siviller oluşturduğundan sivil hareketler de buna bağlı olarak popülerite elde etmeyi başarmıştır.

Sivil toplum, dar anlamıyla, bireylerin kendi arzularıyla oluşturdukları ortak yaşam alanını ifade etmektedir (Çaha, 2006).

“Sivil” sözcüğü, Latince "civis" kökünden türetilmiştir ve "yurttaş veya kenttaş" anlamına gelir. “Sivil toplum” ise, Fransızca’daki "société civile" den gelmektedir (Güneş, 2004: 1). Bütün bu kullanımlarına dayalı olarak, sivil kelimesi, aslında, vatandaş ya da vatandaşlık kelimesi ile eş anlamlı olmaktadır. Bir bakıma buradaki anlamıyla, sivil toplum yurttaşlar toplumu olmaktadır (Ercan, 2002: 75).

Esas olarak sivil toplum nedir diye düşünüldüğünde iki kriter söz konusu olmaktadır. Bunlardan birisi devletin dışında olma, ikincisi ise kendi içinde demokratik bir işleyişin olmasıdır (AB Uyum Süreci ve STK’lar, 2004: 147).

Genel hatlarıyla, sivil yönetimin hakim olduğu toplum olarak tanımlanabilen sivil toplum (Çaha, 2006), bir başka ifade ile, birimi yurttaş olan toplum türü, yurttaşlık düzenidir. (Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları, 1998: 28)

Sivil toplum ile ilgili olarak çok çeşitli ve farklı yaklaşımlar mevcuttur. Ancak bunları üç gruba ayırmak mümkündür. Birincisi Larry Diamon'a ait olan ve sivil toplumu devletten ayrı olarak vatandaşın kendi özgür iradesiyle tesis edilmiş bir düzen olarak izah eden bir görüştür. İkincisi Ernest Gellner'in yaklaşımıdır. Bu, daha geniş bir alanı içerisinde barındıran bir anlayıştır. Bu teze göre, sivil toplum, aile ya da birey ile devlet arasında mevcut olan boşluğu dolduran bir yapı olma özelliğine sahiptir. Sivil toplum, bu sava göre, daha çok sendikalar, siyasal partiler, dinsel örgütlenmeler, baskı grupları ve dernekler gibi ara kurumlardan oluşan bir sistem olmaktadır. Üçüncü örnek ise, sol liberal kesimden John Keane'nin yaklaşımıdır. Buna göre, sivil toplum, üyelerinin oluşturduğu devlet dışı faaliyetlerle devlet kurumları üzerinde baskı ve denetim uygulayarak kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren örgütlenmelerdir. (Çulhaoğlu, 2001: 32-33).

Sivil toplum gruplandırmasını Sarıbay da şu şekilde yapmıştır: Alman, Fransız ve İtalyan tipi sivil toplumlar. Alman tipini Hegel ve Marks'ın, Fransız tipini Tocqueville'ye, İtalyan tipini ise Gramsci'nin yaklaşımına dayandıran Sarıbay, sonuçta, yukarıdaki ayrıma benzer bir sivil toplum gruplarına atıfta bulunmaktadır (Sarıbay, 2000: 109). Bu da devlete dahil olan, devlete karşı olan ve birazcık devletin dışında birazcık içinde olan sivil toplum şeklindeki üç görüştür.

Sivil topluma bu farklı bakış açıları bir bakıma gelenek haline dönüşmüştür. Başka bir ifadeyle, meselelere bakış açısına göre sivil toplumun tanımlanması ve faaliyet alanlarının belirlenmesi söz konusu olmuştur. marksisit-neo marksist, liberal-neo liberal ve muhafazakâr-neo muhafazakâr olup olmama ile bağlantılı olarak, sivil toplum, alacağı yeri belirlemiştir (Sarıbay, 2000: 109-110).

Buraya kadar anlatılanlardan çıkarılan sonuca göre sivil toplum, devlet yönetiminin dışında vatandaşların gönüllü olarak oluşturduğu birlikteliklerdir ("Partnership and collaboration with civil society", 1999:9). Ancak devlet ile iç içe olduğunu ve bizzat devletin kendisinin yönlendirdiği kurumlar olduğunu öne süren görüşlerin (Çulhaoğlu, 2001) de var olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Sonuç olarak, devlet yönlendirmeli olsun veya olmasın sivil toplum, toplumsal yapıyı etkileyen, dönüştüren, hareket ettiren ve ona ivme katan bir faktördür denilebilir. Bu aşamada sivil toplum kuruluşlarına (STK'lar) bakmak gerekmektedir.

2. Sivil Toplum Kuruluşları

Küreselleşme çağının politika oluşturan aktörlerinden biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Özellikle toplumları yönlendirme konusunda önemli aktörler olan bu kuruluşlara kavramsal ve tarihsel çerçeveli bir bakış gerekmektedir.

Sivil yönetimi icra eden kurum ya da örgütlere sivil toplum kuruluşları, kısa ve moda söyleyişi ile STK adı verilmektedir. (Sivil Toplum Kuruluşları, 1998: 24-25). Türkçe’de STK olarak geçen söz konusu kavram, İngilizce non governmental organizations (NGOs)’daki anlamıyla katılım veya temsilen hükümete dahil olmayan doğal ve yasal şahıslar tarafından yaratılan hükümet dışı örgütler şeklinde ifade edilmektedir (“Non governmental organization”, 2009). Ancak ABD’de STK, gönüllü kamu örgütleri (public voluntary organizations) şeklinde adlandırılmaktadır (Güneş, 2004: 1).

Tarihsel olarak her toplumda devlet dışı organizasyonların çok eskilere dayanması gerçeğine rağmen, aslında İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya gerçekleri ile STK’ların gündeme geldiğini söylemek abartı olmasa gerektir. Devletler ve toplumlar arasındaki anlaşmazlıkları çözecek uluslar arası kurum ve kuruluşların yani BM çatısı altında oluşturulan alt birimlerin tesis edilmesi çalışmaları ile devlet dışı organizasyonlar teriminin doğuşunun gerçekleştiğini ifade etmek mümkündür (Mostashari, 2005: 1).

Farklı toplumsal sorunlar üzerinde çalışan ve giderek toplumda yaygınlaşıp önem kazanan STK’lar (Keyman, 2004a) için kavramsal bakımdan sonuç olarak şu ifadeler kullanılabilir: “Sivil toplum kuruluşu (STK) tanımı, gönüllü üyeliğe dayalı ve topluma hizmete ve siyaseti etkilemeye yönelik resmi olmayan örgütlenmeler olarak sadeleştirilebilir. Bu siyasi etkinin boyutları ise çok farklı olabilmekte; küresel, ulusüstü(AB), ulusal, bölgesel, yerel ve hatta yakın çevre düzeyi (mahalle sorunları, iş yeri konuları, apartman yönetimi v.s)” (AB Uyum Süreci ve STK’lar, 2004: 35-36).

Kavramsal olarak analizinden sonra STK’ların fonksiyonları ve biçimlerine bakmak gerekmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının tespit edilmiş işlevleri şu şekilde sıralanabilir (Güneş, 2004: 2):

“1. Kamuoyu oluşturmak yolu ile, bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak,

2. Çoğulcu toplum yapısının oluşumunu sağlamak suretiyle piyasadaki metalaşmaya ve egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici bir unsur olmak,

3. Kendi içlerinde oluşturdukları katılımcı ve çoğulcu bir kültürle beslenmiş ve aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamak,

4. Pilot projeler üretmek, bu projelere kaynak bulmak ya da bu projeleri uygulamaya geçirmek yoluyla eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar alabilmek.”

Devlet dışı organizasyonlar ismiyle de anılan STK'ların fonksiyonlarından sonra çeşitlerine bakılacak olunursa; STK'lar yerel, ulusal ve bölgesel şeklinde üç tipte karşımıza çıkabilmektedir. Ayrıca bulunduğu ülkeye göre de biçimlenebilecek olan STK'ların hem geri kalmış “Güneyli” ülkelerde hem de zengin sanayileşmiş ”Kuzeyli” ülkelerde politika tayin edicileri, eylemciler ve araştırmacılar arasında profili devamlı olarak gelişme kaydetmektedir (Lewis, 2001: 1). Bir anlamda, geri kalmış ülkelerde ve ileri ülkelerde olmak üzere de iki çeşit STK bulunmaktadır.

STK'ların fonksiyon ve çeşitlerinden başka bir de aktivitelere bakmak gerekmektedir.

STK'ları adeta var eden faktörler aktivitelidir. Aktivitesi olmayan STK'nın taban bulması ve doğal olarak da yaşaması mümkün değildir. STK'ları yaşatan aktiviteleri; halk sağlığı ve eğitimi aktiviteleri, sağlık krizlerini ortaya çıkarma, ortak sosyal problemler, çevre olayları, ekonomik değişkenler, gelişme ve ilerleme çalışmaları, kadın sorunları şeklinde gruplandırılabilir. Bu gruplardan halk sağlığı ve eğitimi ile ilgili olarak doğum kontrolü ve cinsellik, genel hijyen, atıkları (evsel, tıbbi, sıvı vs.) elden çıkarma, su kullanımı, aşı, gençlik rehberliği eğitimleri gibi etkinlik çeşitleri olmaktadır. Sağlık krizlerini ortaya çıkarma ve çözme ile ilgili etkinlikler ise, HIV/AIDS eğitimi ve desteği, Hepatit B eğitimi ve madde bağımlılığından kurtarma biçiminde olmaktadır. Ortak sosyal problemler ile ilgili aktivitelere çocuk suçluluğu, evden kaçan kızlar, sokak çocukları, hayat kadınlarına yönelik faaliyetler söylenebilir. Çevresel etkinlikler ile ilgili örnekler; kullanılabilir su ve enerji tüketimi eğitimi, dağları ve ormanları temiz tutma ve ağaçlandırma şeklinde gösterilebilir. Ekonomik aktiviteler; mikro teşebbüsler (Kobiler) ve makro borçlanmalar, bilgisayar, teknik eğitim, ihtiyaç tedarik etme hizmetleri, giyim ve tekstil gibi beceri eğitimleri üretim promosyon ve dağıtım, kooperatif oluşturma, finansal danışmanlık ve kariyer geliştirme ile iş araştırma yardımından ibaret olmaktadır. Toplumsal gelişme ve ilerleme ile ilgili aktiviteler; okul yapımı, altyapı inşası, kültürel merkez kurulması ve kültürel faaliyet gerçekleştirilmesi, tarım faaliyeti ve tarımsal uzman yardımından oluşmaktadır. Kadın sorunları ile ilgili yapılan işlere gelince; kadın ve çocuk hakları, hırpalanmış kadınlara yardım hizmetleri, cinsel istismara maruz kalmış kadınlar için grup

terapileri, telefon bazlı acil yardım hatları, kadınlara yasal yardımlar ve okuryazarlık yardımları gibi olmaktadır (Mostashari, 2005: 4-5).

Yukarıda sayılan aktiviteler ile sivil toplum kuruluşları, bir bakıma, pek çok sorunun çözümünde birinci elden ve yakından müdahaleyi sağlamaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, STK'lar, gelişmiş toplumlarda yaşanan siyasal, ve sosyal ilişki ve gelişmelerin kaçınılmaz sonucudurlar denilebilir. Bütün çağdaş dünya toplumlarında sivil toplum kuruluşları mevcuttur ve mevcudiyetinin ötesinde toplumsal hayattaki ağırlıklarını gündün güne daha fazla hissettirmektedirler (Güneş, 2004: 1). Bir başka ifadeyle, çağdaş toplum olmanın göstergelerinden biri olan STK'lar çok önemli kuruluşlardır. Genellikle ileri düzeyde sanayileşmiş ve gelişmiş toplumlarda karşılaşılan bu oluşumlar, demokrasinin egemen olup olmaması ile doğrudan bağlantılıdır (Çetinkaya, 2008: 8). Yani demokrasi egemenliği arttıkça sivil inisiyatif grup, kurum ve kuruluşlarının etkisi artmaktadır. Bu durumun sebebi, halk katılımının sağlanması ile her büyük işin üstesinden gelinebileceği gerçeğine dayanmaktadır.

Gelişmiş toplumlarda sivil örgütlenmenin daha etkin ve yaygın bir biçimde olmasının bir başka sebebi, sivil toplumun çoğunlukla şehirleşmenin olduğu, şehirli insanların, şehirli kimliklerin ortaya çıktığı ve serbest pazarın olduğu bir ortamda meydana geliyor olmasıdır. Bunun haricinde, toplumu oluşturan insanların birey olmayı başarıp başaramaması sivil inisiyatifin ortaya konulmasında etkili olabilmektedir (Keyman, 2004b: 2-3). Batılı toplumlarda, bu birey olma süreci, eskiden var olan aristokrat sınıfa karşı verilmiş bir mücadelenin ürünü olarak sivil inisiyatif gruplarının faaliyetleri ile tamamlanmıştır. Buna karşılık eski yapılarında aristokrat kesime sahip olmayan toplumlarda bu sürecin devlet eliyle bir modernleşme projesi şeklinde başlatılabilme mecburiyeti vardır (Atar, 1997: 99).

Sıkça dillendirilen gelişmiş toplum örgütlü toplumdur ifadesi, büyük oranda, güçlü sivil toplum kuruluşlarına sahip olup olmama ile izah edilebilecek bir durumdur. Toplumların bugünün rekabetçi dünya toplumlarıyla tek başına devlet imkânları ve enerjisiyle baş etmesinin imkânsızlığına bakıldığında, sivil yönetim güçlerinin ne kadar büyük bir önem kazandığını anlayabilmek daha kolay olabilmektedir.

STK'ların önemini anlamak için uluslar arası arenada karar aldırıp karar kaldırtan örneklere bakmak yeterli olacaktır. Oluşturdukları kamuoyu vasıtasıyla etkileyecekleri geniş seçmen kitleleri gerçeğini hatırlattıkları siyasal hareketlere, siyasal ve ekonomik tercihlerinde rota belirletmek gibi önemli roller üstlenmektedirler. Öyle ki çok taraflı yatırım anlaşmalarını sabote etmekten tutalım da çevresel felaket haberlerine kadar pek çok konuda uluslar arası antlaşma ve uzlaşmalarda istedikleri sonucu alıracak kadar başat bir konum elde edebilmektedirler. Hatta bazen kamuoyunu

bilinçli bir şekilde yanlışa yönlendirebilecek güce bile erişme imkânları olabilmektedir (Rugman, 2000: 63-66).

Pek çok ülkede çağdaşlığın gereği olarak görülen STK'lar bizzat devlet tarafından fonlanarak kontrol altına alınmaktadır. Bunun yanı sıra, STK'lar toplumsal yapıyı güçlendiren bir kaldıraç olarak görüldüğü için, uygar toplumlarda, yapısına ve üyelerine müdahale etmemek şartıyla kurulmasını ve güçlendirmesini temin etmek için yoğun çabalar sarf edildiği de bir vakıa niteliğindedir. Kamuoyu oluşturmak, baskı grubu haline gelmek, ülkelerce icra edilen politika tercihlerinde etkileyici rol üstlenmek vs. şeklinde çalışan sivil toplum örgütlerinin çalışma alanlarına örnek olarak dernekler, sosyal hareketler, vatandaşlık grupları, tüketici dernekleri, küçük üretici dernek ve kooperatifleri, kadın örgütleri, yerli halk örgütleri ve çeşitli başka kuruluşlar verilebilir (Lewis, 2001: 45).

Özellikle yoğun dış göçe maruz kalan toplum ve devletlerde dışarıdan akan kitlelerin devlet sistemine adaptasyonu ve toplumsal yapıya zarar vermeyecek şekilde dizayn edilmesi pek çok uygar toplumda kurdurulup desteklenen sivil örgütlü yapılanmalar marifetiyle sağlanmaktadır.

Bütün bunların ötesinde, STK'lar, vatandaşlık bilincinin gelişimine doğrudan katkı sağlayabilecek kuruluşlar olma özelliğine sahiptir. Bu özelliğinden dolayı, bunlar, devletlerin önemle geliştirmesi, desteklemesi, katılımı özendirilmesi ve yasal altyapı oluşturması gereken yapılanmalardır (Aktan C. ve Çoban, 2005: 3).

3. Çevre Bilincinin Oluşumunda Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü

Sivil toplum örgütlerinin en temel fonksiyonlarından biri üyelerini toplumsallaştırmak ve topluma uyumlarını sağlamaktır. Bunun anlamı üyelerin bilinçlenmesini temin etmektir.

İnsanlar tek başına üstesinden gelemeyecekleri birtakım faaliyetleri yürütebilmek adına birtakım birlikler ve teşkilâtlar oluştururlar. Oluşturdukları bu organizasyonel birlikler hayatın pek çok alanında insanların bazı ihtiyaçlarına cevap verirler. Bunun yanı sıra insanların topluma uyum sorunlarını çözmek için de kullanılan vasıtalar olurlar.

Hayat alanlarından biri belki de en önemlisi çevredir. Çevre konusunu fiziksel ve sosyal çevre şeklinde iki grupta değerlendirmeye tabi tutabilmek mümkündür. İnsanın içinde yaşamını sürdürdüğü doğal ortama fiziksel çevre denir iken, insanın bu doğal ortam ile etkileşimde bulunarak başka bireyler ve onların oluşturduğu gruplar, kurumlardan oluşan yapıya ise sosyal çevre adı verilmektedir. Hem fiziksel hem de sosyal çevrenin bireylere ve insan gruplarına tanıtılması çevresel sosyalleşmeyi oluşturmaktadır. Çevresel sosyalleşme sayesinde insanlar kendini çevreleyen doğal ve insani

mekanizmaları tanır ve etkileşime girer. Bu süreç, bir tür bilinçlendirme sürecidir.

İnsanları çevre konusunda aydınlatmak ve toplumsallaştırmak önemlidir. İnsanın doğa ile mücadele ediş tarzını bu durum belirlemektedir.

Sivil toplum örgütleri insanların birleşerek sorunlarını çözmeye çalıştıkları sosyal atmosferler olarak toplumsal hayatta gittikçe daha büyük önem kazanabilmektedirler. Her soruna her yere devletin imkânları ile erişebilme zorluğu olması sebebiyle, devletin dışında veya devlete destekçi olarak sivil toplum örgütleri, gönüllü teşekküller şeklinde, toplumun geliştirilmesinde roller üstlenmektedirler.

Çevre için oluşturulmuş gönüllü teşekküller de çevre konusunda insanların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi görevini yerine getirmektedirler. Çevre konusunda insanların ve toplumların bilinçlendirilmesi konusunda sivil örgütlenmelerin rolü bazı durumlarda en az devlet kadar, bazı durumlarda ise devletten de öte bir büyük görevi yerine getirmektedirler. Bergama köylüleri sivil örgütlenmesi sivil inisiyatifin önemi konusunda verilebilecek ilginç örneklerdendir (Talas ve Koç, 2007: 3).

Ağaçlandırma, toprak erozyonu, suyun artan önemi, ekolojik dengenin korunması, küresel ısınma vs. gibi konularda insan ve toplumların bilinçlendirilmesi karşısında elde edilen pozitif sonuçlar ile tersi durumlardaki negatif gelişmeler bilinçlendirme ve kamuoyu oluşturma konusundaki tabloyu çok net olarak karşımıza çıkarmaktadır. TEMA, Green Peace gibi örgütlenmelerin bazı konularda gördükleri pozitif işlevleri zikretmek anlamlı olacaktır.

Sonuç

İnsan ve toplumların bilgilendirilmesi ve aydınlatılmasına bilinçlendirme adı verilmektedir. Toplumu oluşturan bireylerin sosyal meseleler karşısında duyarlı hale gelmeleri, daha doğrusu getirilmelerine siyasal sosyolojik literatürde kamuoyu oluşturma şeklinde ifade edilmektedir.

Kamuoyu oluşturma faaliyetleri büyük oranda siyasal kültür hazinesine bağlı hususlardır. Kültürel muhtevanın siyasal kurumlar boyutu toplumların gelişmişlik düzeyi ile bağlantılı olarak kendini gösterme imkânı bulmaktadır. Bir bakıma toplumlar gelişmişlik düzeylerini arttırdıkça kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan sosyal ve kültürel hareketlerin kurumsallaşması söz konusu olmaktadır. Sivil toplum örgütleri de toplumu oluşturan birey ve sosyal grupların kolektif olarak gönüllü tarzda oluşturdukları platformlar niteliğindedir. Bu platformlar devlet tarafından finanse edilse bile yine hükümet dışı organizasyonlar olarak kabul edilen teşkilâtlanmalardır.

Toplumsal yapıyı yönlendiren, etkileyen ve geliştiren yapısal bütünlüklerden biri olarak dikkat çeken sivil örgütlenmeler veya STK'lar çevresel bilincin geliştirilmesinde de önemli roller üstlenen yapılanmalar olarak küreselleşme şartlarında daha fazla önem kazanır hale gelmeye başlamıştır.

KAYNAKLAR

- AB Uyum Süreci ve STK'lar. (2004). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu XIV*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Aktan, Coşkun Can ve Çoban, Hilmi. (2005). Kamu Sektöründe İyi Yönetim İlkeleri. <http://www.canaktan.org/politika/kurum-devyonetimi/aktan-coban.pdf> (E.T: 17.05.2009).
- Aktan Gündüz. (2005). Türkiye'de Yürümüyor, Radikal Gazetesi Web Sayfası <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=174485> (E.T: 10.06.2007).
- Atar, Yavuz. (1997). Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum-Devlet Düalizmi. *Yeni Türkiye Dergisi Sivil Toplum Özel Sayısı*, Sayı: 18, Ankara, 1997, s. 99.
- Avrupa Birliği, Devlet ve STK'lar. (2001). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu VII*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Canbolat, İbrahim. (2002). *Küreselleşen Dünya ve Türkiye*. Bursa: Vipaş Yayınları.
- Çaha, Ömer. (2003). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. İstanbul: Gendaş A.Ş. Yayınları.
- Çaha, Ömer. (2006). Bir Kez Daha Sivil Toplum, <http://www.siviltoplum.com.tr>
- Çetinkaya, Kemal (2008) *1980 Sonrası Sivil Toplum*, Dernekler Denetçiliği Yeterlilik Tezi, T.C. İçişleri Bakanlığı, Ankara.
- Çulhaoğlu, Metin (2001) Devlet, Sivil Toplum ve Demokratikleşme, *Sivil Toplum: Devletin Büyümesi* kitabı içinde, İstanbul: YGS Yayınları.
- Drucker, Peter. (2000). *Yeni Gerçekler*. çev. Birtane Karanakçı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ercan, Hülya. (2002). Türkiye'de Sivil Toplum Tartışmaları Üzerine, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 26, No: 1, Mayıs, Sivas.
- Gönenç, Ayşenur Akpınar. (2001). *Sivil Toplum, Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi*. İstanbul: Alt Kitap.
- Güneş, İsmail. (2004). Sivil Toplum Kuruluşları. *Son Baskı Sanal Dergi*, Yıl:1, Sayı: 5, <http://www.sonbaski.com/sayi7siviltoplum.htm>
- Kalaycıoğlu, Ersin. (1998). Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset. *Küreselleşme-Sivil Toplum ve İslâm*. derleyen: E. Fuat Keyman-A. Yaşar Sarıbay, Ankara: Vadi Yayınları, s. 111-135.
- Karaarslan, Enis vd. (2006). Sivil Toplum ve İletişim İhtiyacı, *Sivil Toplum Kuruluşları İletişim Platformu* <http://www.siviltoplum.org.tr> (E.T: 25.04.2006).

- Keyman, Fuat. (2004a). "Sivil toplum, sivil toplum kuruluşları ve Türkiye". *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları* no. 4, İstanbul Bilgi Üniversitesi, http://stk.bilgi.edu.tr/docs/keyman_std_4.pdf
- Keyman, Fuat. (2004b). Türkiye'de ve Avrupa'da Sivil Toplum. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları* no. 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi, http://stk.bilgi.edu.tr/docs/keyman_std_3.pdf
- Lewis, David. (2001). *The Management of Non-Governmental Development Organizations An Introduction*. Routledge Taylor & Francis Group, UK.
- Mağa, İlker. (2001). Sivil Toplum Devletin Büyümesidir. *Sivil Toplum Devletin Büyümesi* kitabı içinde, İstanbul: YGS Yayınları.
- Mostashari, Ali. (2005). An Introduction to Non-Governmental Organizations (NGO) Management. *Iranian Studies Group*, <http://web.mit.edu/isg/NGOManagement.pdf> (E.T: 16.05.2009).
- "Non governmental organization". (2009). *Wikipedia Free Encyclopedia Online Sözlük*, http://en.wikipedia.org/wiki/Non-governmental_organization (E.T: 16.05.2009).
- Partnership and collaboration with civil society. (1999). *UNAIDS and nongovernmental organizations, Geneva, Switzerland, United Nations Programme on HIV/AIDS*, <http://www.unaids.org>
- Projeler, Projecilik ve Sivil Toplum Kuruluşları. (2003). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu XII*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Rugman, Alan. (2000). *Globalleşmenin Sonu*. çev. Sedat Eroğlu. Ankara: MediaCat Yayınları.
- Sarıbay, Ali Yaşar. (1998). Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum. *Küreselleşme-Sivil Toplum ve İslâm* kitabı içinde, Ankara: Vadi Yayınları.
- Sarıbay, Ali Yaşar. (2000). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şeker, Aziz. (2004). *Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri ve Marmara Depreminden Sosyal Hizmet Düşüncesine Bir Bakış*. Sosyal Hizmet Uzmanı Yayınları,
- Talas, Mustafa ve Koc, Mustafa. (2007). "Neo Liberalism, State and Civil Society", *International Conference on Environment: Survival and Sustainability*, 19-24 February, Nicosia-Northern Cyprus Organized by Near East University, poster paper.
- Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları. (1998). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Werker, Eric ve Ahmed Faisal Z. (2007). What Do Non-Governmental Organizations Do?, *Journal of Economic Perspectives* <http://www.hbs.edu/research/pdf/08-041.pdf>